Педи Ешдоаун, високи представник за БиХ: “Економска реформа у БиХ”

Предузетник: Госп. Ешдаун, ви сте преузели дужност високог представника када је БиХ била у врло тешкој економској ситуацији. Каква је била ваша процјена економске ситуације у БиХ у то вријеме?

Педи Ешдоаун: Крајем 2002. године, јасно сам ставио на знање да је економска ситуација у БиХ једноставно неодржива. Истакао сам да смо на увоз трошили три пута више него што смо зарађивали од извоза; указао сам на застрашујуће ниску стопу директних страних улагања – по глави становника, БиХ привлачи једну десетину директних страних улагања које је привукла Хрватска. Са незапосленошћу која се креће између 20 и 40% радне снаге (зависно о томе чије статистике користите), индустријска производња у БиХ је дјелић онога што је била прије рата, а ниво комерцијалних активности је још увијек страшно низак. Најгоре од свега, 20% становништва живи испод границе сиромаштва, а других 30% је на граници или изнад саме границе сиромаштва – а то је пола грађана ове земље!

Када говорим о повећању извоза, оживљавању приватизације, рашчишћавању пословног окружења, отклањању бесмислене бирократије која отежава а не олакшава отварање нових радних мјеста у овој земљи, ја мислим на стварне животне услове грађана – ми морамо промијенити ствари и то брзо.

Сада сам вам дао тмурну слику, али истиниту. Ипак није све лоше – заиста постоје стварни знаци да се ствари мијењају што се тиче економије.

Једна велика предност коју има БиХ је конвертибилна марка, најстабилнија валута у Југоисточној Европи. Стопа инфлације је

практично нула. То је невјероватно снажан основ за изградњу тржишне економије. Такође, као што знате, од 1999. године постоји стални годишњи пораст бруто националног дохотка који у просјеку износи 5%. То није довољно (Свјетска банка је израчунала да нам је потребан пораст од 12% у сљедећих десет година да би оспособили земљу за сталан просперитет) али ипак показује да бх. економија функционише – још важније, с обзиром да се ниво међународне помоћи смањује, БиХ економија функционише ослањајући се на сопствене снаге. У складу са тим, имамо чврсте основе и почетак активности изградње на тим основама.

Предузетник: Од самог почетка вашег мандата, ви сте усмјерили вашу пажњу на посао и правду. Које су највеће препреке за отварање нових радних мјеста и побољшање животних услова БиХ грађана? Које економске реформе се спроводе у БиХ у овом тренутку да се би се поправила економска ситуација?

Педи Ешдоаун: Једна од препрека која се појавилау БиХ – а ово је био велики проблем у свим земљама у транзицији – је склероза због укоријењене бирократије. Владе и међународне организације као што је ОХР не могу створити послове – али могу створити услове (или успорити стварање услова) за отварање нових радних мјеста. Бирократије расту – то је готово закон природе. Обично то није свјесна грешка бирократа и ја морам нагласити да постоје и врло вриједни и ефикасни државни службеници у БиХ, а ми желимо да радимо са њима да би им помогли да боље обављају свој посао. Али, чињеница је да је БиХ преплављена непотребним формуларима, пропусницама и дозволама и ова сувишна папирологија гуши пословање. Шта је резултат тога? Резултат је да највећи задатак са којим се БиХ данас суочава – отварање стотина хиљада радних мјеста – није извршен.

У складу са тим, морали смо да промијенимо *статус љуо* и зато смо покренули Булдожер процес. Одлучили смо да уз помоћ ²булдожера² рашчистимо папирологију која спречава отварање нових радних мјеста и бесмислене прописе. Рекли смо

привредницима – дефинишите шта вам је потребно и онда то реците политичарима. А политичарима смо рекли: привредници знају о чему говоре; они су ти који ће отворити нова радна мјеста; саслушајте их и радите са њима. Као што знате, резултати су биле реформе свака четири дана у првој фази Булдожера, а ми желимо да поновимо тај успјех и у другој фази Булдожера која је сада у току. Ово неће отворити радна мјеста преко ноћи, али ће учинити Босну и Херцеговину атрактивнијом за улагања која заправо представљају потребну ињекцију за нова радна мјеста.

Друга препрека развоју је био врло кратак двогодишњи изборни циклус, који је значио да они који су изабрани на власт нису имали времена да спроведу дугорочне економске стратегије и стална ротација у Савјету министара која је значила да нема кохерентности у цјелокупној економској политици БиХ.

Све се то промијенило.

Сада владе имају четверогодишњи мандат. Прије октобарских избора, све главне странке су прихватиле програм реформи ²Посао и правда². У априлу на Бјелашници власти су, заједно са представницима главних међународних финансијских институција, дефинисале своје краткорочне економске приоритете и одредиле циљеве програма ²Посао и правда² који могу бити остварени прије краја ове године. Наставили су са новим иницијативама у јуну на Мраковици. Сада су направили план активности који их обавезује да спроведу кључне реформе до краја ове године. Ове реформе укључују припремање терена за увођење система трезора у свим општинама у оба ентитета како би се одржавала ефикасна контрола јавног трошења. Такође су се обавезали да ће усвојити оквирне законе о регистрацији друштава на БиХ и ентитетском нивоу. Поједностављење поступка регистрације друштава је кључни корак за стварање привлачног пословног окружења, који смо превише дуго одгађали.

Предузетник: Да ли вјерујете да ће владине ²Јединице за хитну реформу² дати допринос развоју сарадње између предузетника и

политичара?

Педи Ешдоаун: Јединице за хитну реформу су одлична идеја јер ће омогућити властима да се унутар својих структура могу бавити реформама које им је прослиједио приватни сектор. Ова идеја је потекла од премијера Терзића као одговор на снажну потребу владиних одјела да имају унутрашње тијело које може поступати у складу са реформама које им доставе Булдожер комисије. Јединице за хитну реформу ће бити одговарајући партнери Булдожер комисија у влади. Владе требају саставити тимове од пет државних службеника од којих ће сваки тим бити задужен да сљедећих шест мјесеци ради искључиво на овом пројекту. Врло је важно да владе оснују ове тимове и да они крену са радом што прије, јер су Булдожер комисије већ почеле са радом на другој фази и направиле нацрт 19 реформи.

Предузетник: Чињеница је да су страни улагачи неодлучни по питању БиХ. Шта би локални привредници и власти требали урадити да привуку страна улагања? Који сегмент бх. економије се, по вашем мишљењу, чини најпросперитетнијим и најатрактивнијим за страна улагања?

Педи Ешдоаун: Страни улагачи су неодлучни јер Босна и Херцеговина још увијек има проблема са међународним имиџом. На срећу, то се дјелимично мијења. Гдје год да идем кад сам у иностранству говорим људима – ова земља је безбједна, лијепа, народ је пријатељски, не мање важан елемент је образована радна снага, гостопримство, култура је неупоредива. И ја сâм сам улагач у БиХ. Тамо сам купио кућу – тамо моја породица проводи своје празнике. Сада су и туристичке власти почеле да учествују на страним изложбама. Једна од тачака Плана активности са Мраковице позива на регулисање законске позиције ФИПА-е како би она могла свој посао обављати ефикасније, идентификујући могуће међународне улагаче и упознајући их са могућим пројектима у БиХ.

Јасно је да морамо направити јединствени економски простор на сваком нивоу администрације. Законом о систему индиректног

опорезивања направили смо велики корак напријед. Сви кључни људи у власти су се обавезали на ово и то из доброг разлога – то значи да ће се више новца трошити на грађане Босне и Херцеговине; то значи да ће страни улагачи видјети земљу са ефикасном царинском управом и модерним фискалним системом; и то значи да ће БиХ испунити један од кључних захтјева за европску интеграцију.

Предузетник: До ког обима је спора спроведба процеса приватизације утицала на лошу економску ситуацију у БиХ? Да ли титулар државног капитала у предузећима ради у интересу државе или можда у свом властитом интересу?

Педи Ешдоаун: Приватизација још увијек није донијела економске користи које су потребне овој земљи. Процес је био спор, компликован и, по мишљењу јавности, је постао повезан – на веома штетан начин – са криминалом. Морамо то промијенити. Једна од ствари које су проистекле са Бјелашнице је опредијељеност власти да поново покрену процес приватизације. Оно што нам треба су успјешни тендери који би донијели значајна улагања у БиХ и отворили радна мјеста – а то је тако једноставно . Ентитетске власти су се обавезале да организују успјешан тендер за бар пет кључних предузећа до октобра.

Предузетник: До ког обима институције у ентитетима подржавају спроведбу економских реформи путем конкретних активности или реформе подржавају само вербално?

Педи Ешдоаун: То питање ми поставите за шест мјесеци. Нове власти су се обавезале да испуне план активности који има утврђене рокове који се мјере у мјесецима, а не годинама. Међународна заједница ће радити са њима да би им помогла да испоштују ову обавезу према становништву ове земље. Вјерујем да они то могу.

Предузетник: БиХ као држава треба јединствен економски простор. Да ли је то остварено – или докле смо стигли у стварању?

Педи Ешдоаун: Као што сам раније споменуо Закон о систему индиректног опорезивања је велики корак напријед. Многе реформе Булдожер комисије се тичу аномалија које угрожавају привреду, а које проистичу из пропалог покушаја да се изграде два одвојена економска система у БиХ – као да се предузеће мора два пута регистровати, по једном у сваком ентитету (какву поруку то шаље потенцијалном улагачу?) Вјерујем да смо направили промјену на том плану. На примјер, тројица премијера су се на Мраковици обавезали да заједно израде стратегију промовисања извоза. Зашто? Јер то има смисла.

Предузетник: Изгледа да је у процесу ревитализације економије пажња усмјерена на развој малих и средњих предузећа. Развој предузетништва је важан услов за то. Какво је ваше мишљење о предузетништву у БиХ?

Педи Ешдоаун: Ваши стандарди предузетништва су једнако високи као било гдје у свијету. Предузетници се овдје суочавају са стварним проблемима – вишеструка бирократија је на врху листе. До недавно кредит – или недостатак истог- је био главна препрека, али се то значајно промијенило у задње двије године; камате су значајно смањене како се сектор банкарства консолидовао. Затим, имате ограничења на пољу инфраструктуре- цијене комуналија су високе и испорука робе на тржиште – у сектору производње – обухвата и проблеме са неодговарајућим цестама и жељезничком мрежом. Али – предузетништво се тиче рјешавања проблема и превазилажења препрека.

Недавно сам посјетио два млада предузетника који управљају софтверским предузећем у Сарајеву. Њихова радионица се, у најбољој традицији Силиконске долине, налази у гаражи у приземљу нечега што је некад било приватна кућа. Запошљавају отприлике десет људи. Праве властите софтверске програме и продају ове програме домаћим и међународним клијентима и то раде успјешно. Своје знање су стекли у иностранству. Проценили су да је Босна и Херцеговина мјесто гдје можете развити софтверски бизнис. Вјерујем њиховој процјени.

Предузетник: Независно судство је један од стубова демократије у европским земљама. Много је уложено у реформу судства у БиХ. Да ли судство реагује одговарајуће и правовремено на нелегалности у економском и финансијском сегменту друштва или – да ли постоје неки могули који су моћнији од закона?

Педи Ешдоаун: Поред огромног посла који је већ учињен у реконструкцији судства желио бих вашу пажњу усресредити на обавезе које су власти преузеле на Мраковици да би се до октобра основали и почели радити Привредни одјели у већини од 15 првостепених судова. Улога ових Одјела је да пруже стручност и фокусираност потребну да се одлуке у привредним споровима донесу у року од мјесеци (или седмица) а не година.

Желио бих такође нагласити да криминалци који су сувише дуго времена држали Босну и Херцеговину под својом влашћу се сада све више суочавају или са тим да се налазе иза решетака или да је њихова имовина замрзнута а њихова могућност да путују ускраћена. Момо Мандић се налази у београдском затвору, а Ивана Бендера је мостарски суд осудио на затворску казну. Још много ствари се мора учинити на овом плану али прави почетак је учињен. Укратко, нико није изнад закона.

Предузетник: Међународна заједница улаже пуно у настојања да БиХ постане дио Европе. Велика већина грађана БиХ жели то исто. Имате ли икаквих показатеља о постојању неке групе људи који Босни и Херцеговини отежавају постизање тог циља?

Педи Ешдоаун: Не. У интересу је Босне и Херцеговине да се у потпуности интегрише у Европу – а то је и у интересу Европе. Изгледи за чланство у ЕУ имају улогу јаког подстрека за бх. политичаре у смислу доношења и спровођења закона који БиХ приближавају том циљу и – што је врло важно нагласити – то доноси практичну корист грађанима. Европска унија је активан и заинтересован партнер у том процесу и то ће остати тако како процес стабилизације и придруживања буде одмицао.

Предузетник:Да ли мислите да у БиХ постоји ‘олигархија’ која

се незаконито богати, угрожавајући интересе обичних грађана? Да ли су мјере које се примјењују довољне за борбу против криминала и корупције?

Педи Ешдоаун: Најефикаснији начин за супростављање олигархијама је путем тржишних реформи. Конкурентност, креативност и енергија су карактеристике предузетништва и тржиште реагује на њих; то нису карактеристике које се неминовно повезују са олигархијама. Историја показује да на крају побједу односе предузетници. У БиХ постоје мреже криминала и оне имају велик штетни утицај на привреду, али мислим да смо кренули у озбиљну борбу против њихове моћи. На примјер, Закон о систему индиректног опорезивања ће у великој мјери смањити број могућности за утају пореза и царина, што је до сада била област из које су криминалци извлачили огромне суме новца.

Предузетник: Очекује се да ће се ситуација у оба бих ентитета у будућности поправити. Које су тачно економске реформе које се морају спровести у БиХ?

Педи Ешдоаун: Ентитети ће се обогатити или заједно или никако. Тренутно долази до огромног и скандалозног расипања средстава зато што у ентитетима постоје двоструке институције, двоструки сервиси. БиХ има седам универзитета. А једва да себи може приуштити четири. Тако да ће прије свега ентитети морати озбиљно размислити о смањењу трошкова и разумној подјели ресурса у корист грађана, а морају сарађивати и на изградњи јединственог економског простора – јер од јединственог економског простора користи имају оба ентитета – и то је један од кључева ка просперитету.

Предузетник: Након закључивања мировног споразума, међународна заједница је добила мандат да стабилизује и уједини ову земљу и да јој помогне да се прибилижи демократском свијету и придружи Европској унији. Колико смо далеко од тог циља и када ће економски и политички систем у БиХ постати самоодржив? Можете ли оцијенити досадашња достигнућа ОХР-а?

Педи Ешдоаун: Прешли смо дуг пут. Мир се учврстио; повратак избјеглица је омасовљен (иако, допустите ми да нагласим да процес повратка неће бити комплетан док се свака особа која се жели вратити уистину не врати); постоји пуна слобода кретања; јединствени економски простор је постао стварност; владе међусобно сарађују као никада до сада; привреда расте, иако је то преспоро. Има пуно тога што треба урадити, али видљиво је да идемо у правом смјеру. На дан када сам преузео своје дужности у БиХ, изјавио сам да је наш задатак да "реформишемо Босну и Херцеговину и да је ставимо на непоколебљиви пут остварења њене државности у оквиру Европе." Вјерујем да смо на том путу. Имамо јасан план – план активности усвојен на Мраковици је план за сљедећих шест мјесеци; процес стабилизације и придруживања, који обухвата обиман законодавни програм који ће донијети практичну корист грађанима БиХ и ускладити прописе у БиХ са онима у остатку Европе, представља средњорочни и дугорочни план. Могу ли владе то постићи? Неће имати изговора ако то не постигну. Бирачи им то неће опростити.

Предузетник: Било је говора о томе да се искуства из БиХ могу користити у Ираку? Шта је међународна заједница научила у БиХ?

Педи Ешдоаун: Босна и Херцеговина, Косово и Авганистан су показали да је оно што се дешава након борби једнако важно као и саме војне активности. Могло би се чак рећи и важније. У Босни и Херцеговини смо провели године на изградњи државе каква ће сада можда бити потребна у Ираку. Неуспјех у брзој и одлучној изградњи владавине закона у Босни и Херцеговини, који се поновио на Косову, је нешто за шта смо платили високу цијену. Управо зато се озбиљно треба ухватити у коштац са безакоњем које се послије рата може видјети у дијеловима Ирака. Уколико се закон и ред не учврсте брзо и систематски, мир неће бити трајан, а корист од побједе коалиције брзо ће нестати како тај настали вакум заузму криминалци и корупција.